

Wytyczne dla biegłych rewidentów dotyczące wybranych aspektów wykonania badania sprawozdania finansowego za 2015 rok spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej

I. ZMIANY W RACHUNKOWOŚCI SKOK W 2015 ROKU

1. Prowadzenie ksiąg rachunkowych

W rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych obowiązującym od 1 stycznia 2015 r. (Dz. U. z 2014 r., poz.880, z późn. zm.), zawarto uregulowania zobowiązujące SKOK do ujmowania w każdym dniu operacyjnym w księgach rachunkowych wszystkich zdarzeń gospodarczych. **Dodatkowo zdarzenia wpływające na spełnienie norm** wynikających z ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1450, z późn. zm.), ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 873, z późn. zm.) oraz rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, **mają być zapisywane w każdym dniu operacyjnym, w którym wystąpiły i odnoszone do okresów sprawozdawczych, których te zdarzenia dotyczą.**

2. Inwentaryzacja aktywów i pasywów

Zgodnie z zapisami art. 26 ust. 1 ustawy o rachunkowości (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 330, z późn. zm.) na ostatni dzień każdego roku obrotowego spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa jest zobowiązana do przeprowadzenia inwentaryzacji.

Szczególne zasady inwentaryzacji poszczególnych składników aktywów i pasywów, a w szczególności zasady inwentaryzacji stanu środków zgromadzonych na rachunkach członków kasy, potwierdzenia stanu kredytów i pożyczek oraz należności i zobowiązań wobec członków kasy nieprowadzących ksiąg rachunkowych określa §11 rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. W rozporządzeniu wskazano również **jednoznacznie na obowiązek inwentaryzacji należności z prawdopodobieństwem wystąpienia nieściągalności, należności o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności oraz należności nieściągalnych.**

Terminy i częstotliwość inwentaryzacji reguluje przepis art. 26 ust. 3 ustawy o rachunkowości.

3. Ujmowanie, wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego

Rozporządzenie wprowadza zasady ujmowania, wyceny i wyłączenia instrumentów finansowych spójne z zasadami przyjętymi dla sektora banków spółdzielczych. Aktywa finansowe i zobowiązania finansowe klasyfikuje się w dniu ich nabycia lub powstania do następujących kategorii:

- 1) aktywa finansowe i zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, w tym aktywa finansowe i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu;
- 2) kredyty i pożyczki oraz inne należności;
- 3) aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności;
- 4) aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

Inne istotne poza kredytami i pożyczkami aktywa finansowe, takie jak akcje, udziały, papiery dłużne, jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych wyceniane są zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 81 ust. 2 pkt. 4 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

4. Sprawozdanie finansowe SKOK za 2015 r.

Sprawozdanie finansowe spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej obejmuje:

- 1) bilans;
- 2) rachunek zysków i strat;
- 3) zestawienie zmian w funduszach własnych;
- 4) rachunek przepływów pieniężnych;
- 5) informację dodatkową, w tym wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia.

Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym SKOK jest określony w załączniku nr 2 do rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych.

Prezentacja danych w sprawozdaniu finansowym SKOK wynika ze specyfiki finansowej jej działalności. Podział aktywów i zobowiązań uporządkowany jest według stopnia płynności. Główne pozycje bilansu to instrumenty finansowe i związane z nimi ryzyko kredytowe, rynkowe i płynności. Zakres wymaganych ujawnień w informacji dodatkowej poszerzono

o normy ostrożnościowe wynikające z ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1450, z późn. zm.).

Sporządzając sprawozdanie finansowe, spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa stosuje odpowiednio przepisy ustawy o rachunkowości oraz zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego określone w rozdziale 4 rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych.

Zasada ciągłości nakazuje, aby przyjęte zasady (politykę) rachunkowości stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Wykazane w księgach rachunkowych za dzień zamknięcia stany aktywów i pasywów należy ująć w tej samej wysokości, w otwartych na następny rok obrotowy księgach rachunkowych, **co oznacza, że w sprawozdaniu finansowym SKOK za 2015 rok należy zaprezentować dane za rok poprzedni według zmienionych zasad rachunkowości**. Skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości należy zaprezentować w funduszu własnym (podobnie jak w przypadku wykrytych błędów dotyczących lat ubiegłych), **wykazując je jako zysk (stratę) z lat ubiegłych**. W dodatkowych informacjach i objaśnieniach należy ujawnić rodzaj zmian, przyczyny ich wprowadzenia, ich kwotowy wpływ na wynik finansowy lub fundusz własny oraz retrospektywne przekształcenie danych porównawczych.

5. Ochrona i przechowywanie danych

W rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, uregulowane zostały zasady dotyczące przechowywania i ochrony danych oraz dodatkowo zasady udostępniania osobom trzecim dokumentów, z zastrzeżeniem tajemnicy prawnie chronionej.

II. WYBRANE ASPEKTY BADANIA ISTOTNYCH AKTYWÓW SKOK

1. Oszacowanie ryzyka kredytowego

Przy badaniu sprawozdania finansowego spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej (SKOK) szczególną uwagę zwrócić należy na **prawidłowe oszacowanie ryzyka kredytowego dotyczącego aktywów finansowych oraz prawidłową wycenę aktywów**. Przez prawidłową wycenę ryzyka kredytowego należy rozumieć:

- 1) prawidłową klasyfikację należności do odpowiednich kategorii ryzyka;
- 2) prawidłowe ustalenie podstawy tworzenia odpisów aktualizujących;
- 3) ostrożną wycenę zabezpieczeń pomniejszających podstawę tworzenia odpisów aktualizujących.

Definicja należności spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej jest pojęciem szerokim i obejmuje kredyty, pożyczki, skupione wierzytelności, lokaty, dłużne papiery wartościowe oraz inne wierzytelności o podobnym charakterze, które podlegają obowiązkowi utworzenia odpisów aktualizujących.

Wycena należności

W momencie początkowego ujęcia składników aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych SKOK wycenia je w wysokości kosztu (ceny nabycia) – według wartości godziwej uiszczonej lub otrzymanej zapłaty. Koszty transakcji, które mogą być przypisane do składnika aktywów finansowych, zwiększają koszt (cenę nabycia) aktywów finansowych.

Na dzień bilansowy kredyty i pożyczki oraz inne należności, które nie zostały zaklasyfikowane jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, w tym przeznaczone do obrotu, **wycenia się według skorygowanej ceny nabycia, z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej (ESP)**.

Przy wyliczeniu efektywnej stopy procentowej należy dokonać oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając postanowienia umowy, bez potencjalnych przyszłych strat związanych z nieściągalnością aktywów finansowych. Wyliczenie ESP uwzględnia wszelkie płacone i otrzymane prowizje i opłaty stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej, w tym koszty transakcji oraz wszelkie inne premie lub dyskonta.

W kalkulacji efektywnej stopy procentowej przyjmuje się założenie, że przepływy pieniężne oraz oczekiwane terminy są oszacowane wiarygodnie. W przypadkach, w których nie jest

możliwe wiarygodne ustalenie przepływów pieniężnych lub ich oczekiwanego terminu, wyliczeń dokonuje się na podstawie przepływów pieniężnych określonych w umowie.

1.1. Prawidłowa klasyfikacja należności do odpowiednich kategorii ryzyka

Przy badaniu sprawozdania finansowego spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej (SKOK) szczególną uwagę zwrócić należy na prawidłowe zaklasyfikowanie należności na dzień bilansowy do odpowiednich kategorii ryzyka oraz na prawidłowe ustalenie wysokości utworzonych odpisów aktualizujących wartość należności.

Kategorie ryzyka:

- 1) należności regularne – należności, których opóźnienie w spłacie co najmniej jednej raty kapitału lub odsetek wynosi do trzech miesięcy włącznie, a w przypadku dłużnika innego niż osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej dodatkowo sytuacja ekonomiczno-finansowa nie budzi obaw;
- 2) należności z prawdopodobieństwem wystąpienia nieściągalności – należności, w przypadku których opóźnienie w spłacie co najmniej jednej raty kapitału lub odsetek przekracza trzy miesiące i nie przekracza sześciu miesięcy oraz należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa może stanowić zagrożenie terminowej spłaty zobowiązań, w szczególności gdy ponoszone przez jednostkę prowadzącą księgi rachunkowe straty nie przekraczają 20% aktywów netto tej jednostki;
- 3) należności o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności – należności, w przypadku których opóźnienie w spłacie co najmniej jednej raty kapitału lub odsetek przekracza sześć miesięcy i nie przekracza dwunastu miesięcy oraz należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa uległa znacznemu pogorszeniu, w szczególności gdy:
 - a) straty ponoszone przez jednostkę prowadzącą księgi rachunkowe przekraczają 20% aktywów netto tej jednostki lub aktywa netto tej jednostki są ujemne,
 - b) występują zaległości w regulowaniu zobowiązań podatkowych lub zobowiązań z tytułu ubezpieczeń społecznych;
- 4) należności nieściągalne – należności, w przypadku których termin spłaty co najmniej jednej raty kapitału lub odsetek został przekroczony powyżej dwunastu miesięcy, a także należności:
 - a) od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa pogorszyła się w sposób nieodwracalnie uniemożliwiający spłacenie długu,

- b) od dłużników, w stosunku do których ogłoszono upadłość lub w stosunku do których nastąpiło otwarcie likwidacji, z wyjątkiem sytuacji, gdy likwidacja następuje na podstawie przepisów o komercjalizacji i prywatyzacji,
- c) od dłużników, przeciwko którym SKOK złożyła wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego,
- d) od dłużników, których miejsce pobytu jest nieznane i których majątek nie został ujawniony,
- e) kwestionowane przez dłużników na drodze postępowania sądowego,
- f) w przypadku których na dzień wyceny brak jest wiarygodnych informacji o dokonywanych spłatach należności, w tym przeniesionych kredytów i pożyczek oraz innych należności.

1.2. Prawidłowe ustalenie podstawy tworzenia odpisów aktualizujących

Zgodnie z rozporządzeniem z dnia 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, aktualizując wartość należności według przepisów określonych w ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, uwzględnia się następujące zasady:

- 1) wysokość odpisów aktualizujących wartość należności regularnych wynosi 0% podstawy tworzenia odpisów;
- 2) wysokość odpisów aktualizujących wartość należności z prawdopodobieństwem wystąpienia nieściągalności wynosi 20% podstawy tworzenia odpisów;
- 3) wysokość odpisów aktualizujących wartość należności o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności wynosi 50% podstawy tworzenia odpisów;
- 4) wysokość odpisów aktualizujących wartość należności nieściągalnych wynosi 100% podstawy tworzenia odpisów;
- 5) w przypadku należności, których spłata jest uzależniona od podmiotów innych niż dłużnik, klasyfikuje się je zgodnie z §2 pkt 23-26 rozporządzenia z dnia 25 czerwca 2014 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, odpowiednio dla tych podmiotów.

Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa tworzy odpisy aktualizujące wartość należności oraz weryfikuje zasadność utworzonych uprzednio odpisów i ich wysokość najpóźniej w ostatnim dniu miesiąca kończącego kwartał.

Podstawę tworzenia odpisów aktualizujących stanowi wartość bilansowa należności bez uwzględniania utworzonych odpisów aktualizujących, ale z uwzględnieniem przewidywanej kwoty umorzenia części należności w związku z restrukturyzacją zadłużenia.

1.3. Ostrożna wycena zabezpieczeń pomniejszających podstawę tworzenia odpisów aktualizujących

Podstawę tworzenia odpisów aktualizujących wartość należności można pomniejszyć o przyjęte zabezpieczenia wymienione w §23 ust. 4 rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych.

Przeglądów i aktualizacji wartości zabezpieczeń, o które pomniejszono podstawę tworzenia odpisów aktualizujących, dokonuje się w trybie obowiązującym dla przeglądów i klasyfikacji należności.

Pomniejszeń podstawy tworzenia odpisów aktualizujących, można dokonać, jeżeli na dzień dokonywania przeglądu, **wartość zabezpieczenia jest możliwa do uzyskania**, w wysokości uwzględnianej do pomniejszenia podstawy tworzenia odpisów aktualizujących, podczas ewentualnego postępowania egzekucyjnego, z uwzględnieniem ograniczeń prawnych, ekonomicznych i faktycznych mogących wpływać na rzeczywistą możliwość zaspokojenia się SKOK z przedmiotu zabezpieczenia.

Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa powinna posiadać dokumenty potwierdzające sposób zabezpieczenia spłaty kredytu od daty udzielenia kredytu do daty wyłączenia należności z ksiąg rachunkowych tj. spłaty należności, jej umorzenia lub przedawnienia.

Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika, a także poręczyciela może zostać zastosowana co najmniej na koniec roku, wyłącznie w przypadku należności zaklasyfikowanej do kategorii „należności regularne”.

W przypadku należności, których opóźnienie w spłacie co najmniej jednej raty kapitału lub odsetek przekracza trzy miesiące oraz należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa może stanowić zagrożenie terminowej spłaty zobowiązań, SKOK powinna posiadać dokumenty potwierdzające zaktualizowaną wartość przyjętego zabezpieczenia.

W przypadku zabezpieczeń w postaci hipoteki wartość zabezpieczenia ustala się na podstawie wartości wpisu do hipoteki (aktualny wypis z księgi wieczystej) oraz posiadanej wyceny rzeczoznawcy. SKOK w ramach przeglądów i aktualizacji wartości zabezpieczeń dokonuje analizy rynkowych cen zabezpieczeń na podstawie własnych baz

danych zgodnie z przyjętą pisemną procedurą. Jeżeli wynikający z tej analizy spadek rynkowych cen tych zabezpieczeń w okresie od dokonania ostatniej wyceny przez rzeczoznawcę może mieć znaczący wpływ na wartość danego zabezpieczenia należności, SKOK zleca ponowną wycenę lub pisemnie uzasadnia odstępianie od jej zlecenia.

2. Zasady wyceny i ujawnień skryptów dłużnych

Zgodnie ze zmienionym rozporządzeniem w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych **skrypty dłużne** w sprawozdaniu finansowym za 2015 rok klasyfikowane są **do portfela kredytów i pożyczek oraz innych należności**.

Ponieważ spłata skryptów dłużnych uzależniona jest od podmiotów innych niż ich emitent klasyfikacja tych instrumentów a także wycena ryzyka kredytowego, powinna zostać dokonana na podstawie kryterium terminowości spłaty oraz kryterium oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej pierwotnego dłużnika (kredytobiorcy). Prowadzona ewidencja na kontach analitycznych powinna umożliwić ustalenie informacji niezbędnych do prawidłowej kalkulacji ryzyka kredytowego oraz sprawdzenie stanów początkowych tych należności oraz wszystkich dokonanych zmian stanu tych należności.

W celu prawidłowego pomiaru ryzyka kredytowego najpóźniej w ostatnim dniu miesiąca końącego kwartał SKOK dokonuje oceny ryzyka kredytowego na podstawie obowiązujących przepisów oraz z uwzględnieniem opracowanych przez SKOK informacji, które powinny być przedmiotem ujawnień w informacji dodatkowej sprawozdania finansowego.

3. Wycena instrumentów finansowych zakwalifikowanych do kategorii dostępnych do sprzedaży według wartości godziwej

Istotnym obszarem przy badaniu sprawozdania finansowego spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej jest wycena instrumentów finansowych zaklasyfikowanych do kategorii dostępnej do sprzedaży według wartości godziwej. Przy badaniu sprawozdania finansowego stosując odpowiednie procedury rewizji finansowej należy sprawdzić rzetelność oszacowania wartości godziwej oraz prawidłowość utworzenia odpisów aktualizujących w przypadku wystąpienia utraty wartości składnika aktywów zaklasyfikowanego do kategorii dostępne do sprzedaży.

Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa wyceniając posiadane instrumenty finansowe według wartości godziwej powinna zastosować przepisy § 21 ust. 2 rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości, a w przypadku wystąpienia przesłanki utraty wartości składnika aktywów finansowych zakwalifikowanych do dostępnych do sprzedaży powinna zastosować § 24 rozporządzenia.

Wiarygodne ustalenie wartości godziwej, zgodnie z przepisami rozporządzenia, dokonywane jest w oparciu o wybraną spośród kilku metod wyceny szacowania wartości godziwej wskazanych w § 21 ust. 2 rozporządzenia. Zastosowanie metody ustalania wartości godziwej uzależnione jest od wielu czynników, między innymi od tego, czy składnik aktywów finansowych jest przedmiotem obrotu na aktywnym rynku lub czy też w żaden sposób nie można oszacować wartości instrumentu finansowego za pomocą metody wartości bieżącej wiarygodnie oszacowanych zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych.

Za wiarygodną uznaje się wartość godziwą ustaloną drogą:

- wyceny instrumentu finansowego po cenie ustalonej na aktywnym rynku,
- oszacowania ceny instrumentu finansowego, dla którego nie istnieje aktywny rynek, na podstawie publicznie ogłoszonej ceny nieróżniącego się istotnie podobnego instrumentu finansowego albo cen składników złożonego instrumentu finansowego notowanego na aktywnym rynku,
- zastosowania właściwego modelu wyceny instrumentu finansowego, a wprowadzone do tego modelu dane wejściowe pochodzą z aktywnego rynku,
- oszacowania wartości instrumentu finansowego za pomocą metody wartości bieżącej wiarygodnie oszacowanych zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych; stopa dyskonta uwzględnia co najmniej stopę wolną od ryzyka oraz premię za ryzyko,
- oszacowania wartości dłużnych instrumentów finansowych przez wyspecjalizowaną, niezależną jednostkę świadczącą tego rodzaju usługi, przy czym możliwe jest rzetelne oszacowanie przyszłych przepływów pieniężnych związanych z tymi instrumentami.

Przyjęte przez SKOK rozwiązania w zakresie wyceny aktywów według wartości godziwej, powinny zostać uwzględnione w zasadach (polityce) rachunkowości, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości w celu osiągnięcia celu określonego w tym przepisie, tj. rzetelnego oraz jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego.